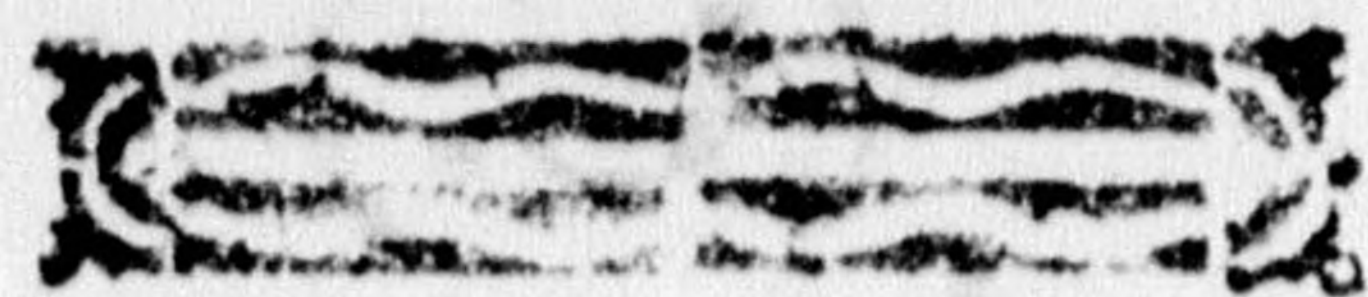

A' ROMAI TSASZARI ÉS AP. KIRALYI FELSEG.
NEK KEGYELMES ENGEDELMÉVEL.

Indúlt BÉTSBÖL Szeredán 29. Decemberben 1789.

Az 1789-dik esztendő ma az Ujság-írókról lemondott, 's mi-is rólla! Fel-fogodott az 1790-dik esztendő; mely tsak alig ha a' Kronikákban még nevezetesebb nem lézzen amannál; mert a' mi Uj esztendőre való Ujságink már-is olly nagyok és fokok, hogy ha a' *Kurir* Derelsének szájában kemény zabola nem vólna, már-is kész vólna ezekkel szaladni, és 16 árkosra sem férne-le a' mit vinné; de kéntelen ugy lépni, a' mint a' Kantár-szarát húzzak. Azonban, a' mit egy Ts. K. Birodalombéli Lónak vinni szabad lézzen, azt ő az Uj-esztendőben-is a' maga érdemes Uraihoz és Aszizonyaihoz el-vinni leg-főbb kötelességinek tartya. Tzó hat *Deres!* az 1789-dik esztendőbéli utolsó *Kurirral*.

Béts. — *Kristut Urunk* születése *Innepének* 2-dik napján, az az *Szt. István* napján szokásban vala, hogy a' *Szt. István* Templomában az egész *Ts. Királyi Udvar* egész *Gálában* meg-jelennyen. A' közelebb múlt, meg-nevezett *Szt. Innepi* napon is a' *F. Hertzeg* és a' *Hertzeg Alszony*, kik mind ketten friss egészségben vagynak, meg-jelenének itten; de a' mi *Felséges Urunkhoz*, az ő-réa' ohajtva várakozóknak, bizonyos okokra nézve, szerentséjek nem lehet.

Feldmarfal *B. Laudon* szerentsésen meg-érkezett, és *Béts* mellett a' maga *Falusi Majorjában*, minden *Városi* láрма nélkül tsendesesen nyugtáik. Azt írják *Budáról*, hogy talám még egy *Vitéz* lenn élt ezen században olyan, kinek közönségesen oly nagy *Tiszteletet* adtanak volna a' maga útjában, mint most ezen *hadi Atyának B. Laudonnak* adtanak. Minden *falú*, valahól csak keresztül jött, az ő *tiszteletére* előre el-készült vala. Az *Oskolabéli Ifjak* sorban álloutanak: *Ifjú, Öreg, Nőt* és *Nőtelen* ezt kiáltják vala: *Éljen Laudon!* Minthogy *Forsponton* jött, a' *Parasztok* mindenütt azon veszednek vala egymással, ki légyen a' *Laudon* *Kötsisa*. *Pesten* a' *7 Polgári Kompánia* parádéba állott-ki elejébe, és a' *Városi Tanáts ház* előtt zeng vala a' *Musika*. Az öfzve tódult és ötet követő népnek szive örömmel és szája *Vivat* kiáltással telyes vala. 21-dikben indult ki *Budáról*, a' maga *kis Török Leánykájával*, kit a' *hintóban* maga mellett hoz vala. A' *Pesthi lövő Kompánia* egészen *Vörösvárig* kifiré lovon; itt az *ágyúk* az ő közelítésére meg-zendülének, és az egész *Közönség* talpon áll vala *tiszteletére*. — Hogy *11 Batalion* gyalogság, és *2 Regement Dragonyos Magyar ország-ból Gallitziába* ment, a' *Budai Levelek* is erősítik.

A' *Mária Theresia* *Hadi-Rendjére* közelebbről ezek íteltettnék méltóknak; kik ő *Felségétől* ezen *Tisztelésre* való lépésben meg-erősítetttnék:

Feldmarfal-Lájdinánt *B. Klébek* nyert *Komandátort*. — *Ritterek* letttnék: *Feldmarfal-Lájdinánt B. Splényi*.

Splényi. — Hertz. *Eszterházi Antal*, az *Eszterházi Antal*, Sergének Májora. — B. *Kinmájer*, a' *Löwener* Seregnek Obestere. — Májor *Jaux*, az *Inzsinér* Seregtől. — Generálmájor B. *Karajtzay*. — Kapitány *Pilláti*, a' *Pellegrini* Sergeből. — Kapitány *Neszmery*, a' fő H. *Ferdinánt* Magyar gyalog Sergeből. — Obester *Kray*, az első *Oláh* Seregből. — Generálmájor *Lauer*, az *Inzsinérek* Sergetől. — Kapitány *Jenzel*, *Langlois* Sergeből. — Obester *Fiser*, a' *Generál* Stabtól. — Kapitány *Figvemont*, *Klébektől* — Obester *Lindé*, a' *Kaunitz* Sergeből. — Kapitány. *Lájdinánt Dedovits*, az *Inzsinérek* Sergeből. — *Gránátéros* Kapitány *Gyulay*, a' *Gyulai* Sergetől. — Obester *Otskay*, a' fő Hertz. *Ferdinánt* Sergeből. Kapitány *Verbelly*, az *Inzsinérek* Sergeből. — Obester *Mak*, a' *Generál* Stabtól. — Generálmájor G. *Sztáray* — Generálmáj. *Kulnek* — Májor *Piátsek* az *Erdödi* Húszár Seregből. — Kapitány *Borovitz*, a' *Khévenhüller* Sergeből. — Obester *Kosztolányi* az *Erdödi* Húsz. Sergeből. — Gen. Májor B. *Vetzay* — Obester *Arnál* az *Inzsinérek* Sergeből. Itt mindenestől 25 ön kaptanak *Ritterséget* ezen Rendben, és egy *Komendátort*; ezek közül 14 Magyar.

Móldovából azt írják, hogy valamint *Krájovdában* ugy *Bukarestben* is egy ugy nevezett *Divány* állittatott fel, ezen *Tartomány* igazgatására, mely áll egy *Tsálzári* tellyes hatalmú személyből és az *Ország*nak némely nagy *Férfaiból*. A' *Bukoresti Arnota* Sereg, mely 3000 fegyveresekből áll, a' *Tsázar* hűségére esküdt, és már most 6000 szaparittatott, kik magokat szüntelen fegyverben gyakorolják. —

Zemlin 14. *Dec.* Ma indula F. M. B. *Laudon* Béts-felé, a' maga 5 esztendőss kiss *Török* *Leánykájával*, kivel tsak egyedül mulatja magát az útan. Ezen *Kiss Leánykát* a' *Hajosok* Májora *Pemler* Ur hozta vala *Orsovától* magával, hól 2 *Török* *Alszo-*nyok között ülve találá. A' *Feldmarsal* magáénak fogodá, *Török* ruhába öltözteté, és magával szere-

rentsésen fel-is hozá. — A' Belgrádi vólt *Testedár* nak a' fegyver-nyugvásról való kérését minekután na *Laudon* meg-vetette, bővebb maga meg-határozását küldötte a' Nagy Vezér írásban *Laudonhoz*, mely *Staféta* által Bétsbe útasittatott. A' *Testedár* pedig Belgrádban maradott. Báró *Laudon* kemény parantsolatot hagyott hátra, hogy ezen *Testedárt* soha magára ne hadgyák, és az ő embereit széllyel járni, a' 'Sidókkal és Rátzokkal tanátskozni meg-ne engedjék. Tehát a' fegyver-nyugvásról még semmit sem tudunk. A' Békelességnek nyilni kezdett virágja-is kezd némellyek előtt hervadozni, és azt hiszik fokon, hogy a' Porta még a' jövő esztendőben-is háborogni szándékoznék; még pedig a' népnek nagyobb bátorság adásra a' *Szultán* és a' fő *Muftiis* Táborba fognának szállani. Isten tudja mit hoz a' 90-dik esztendő; öszve-szött font környüáláiok között vagyon *Europa*, semmi bizonyost előre nem tudhatunk.

Azt írják Grádiskából: „A' mi környékünk a' külső ellenségtől tsendes; de a' belső ellenség, a' Tolvajok ollyon nyughatatlaná tette nek bennünket, hogy az *Eszszegi* útakon egészen *Bródig* senki sem mér kivált étzaka járni. A' Tolvajok többnyire szökövények és által-vándorlott Bosznyákok, kik nem dolgoznak még-is élni akarnak.

Csernovitz 16-dik Dec. — „Kedves Barátom! Az ezelőtt *Kaminitz* *Podoltzkiban* vólt Komendáns *Gen. Vitt* kevés idővel ezelőtt *Varsóba* menvén, a' maga Szólgálatját meg-köszönte, és *Lemberg*-felé vissza térvén, ma 18-ad napja *Hotimba* érkezett, az holott *Gen. G. Cantó* által Bállal fogodtatván, siettséggel *Mahilov* felé mene, és a' *Musikáknál* szólgálatot vett, még pedig olly szerentsésen, hogy legottan *Kerfoni* Komendánsnak rendeltetéék. Gallitziában 6 Regementre való eleség takarittatik-öszve, mely Regementek itten egy kis vigyázattal fognak lenni. — „Az Orosz Armadának nagy része az el-múlt esztendőbéli Téli-szállására *Jass* és *Botosán* tájékára bé-szállott, más része pediglen *Ismael* vára körül

körül mint egy 5 mértföldnyire sátoroz. Az ostromhoz azért nem foghatván, mivel ezen vidéknek fája tellyességgel nem lévén, a' vár alatt meg-nem maradhat a' nép. „ *Raja* Bukovinával edgyesítettik, és Polgári igazgatás alá adatik. A' meg holt Báró *Metzburg* helyett, a' Kormány széken lévő Titoknak *Ergellet* Ur rendeltetett ideig való *Adminisztrátor*ul Moldovában. „ A' Széna olly szük ezen Tartományokban. hogy a' Táborhoz a' *Rajából* kén-telenítettnek embereink szénát hordani, mely egy 69 mértföldnyi útat tészzen. Minél hamarább nagy Ujságokkal fogok szolgálni s. t.

A' Krájovai Elés árra.

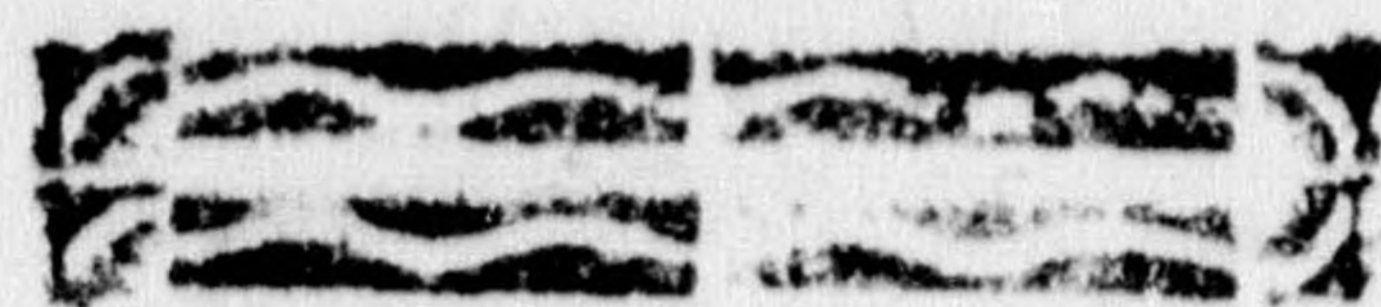
1 Oka	Marha hús	—	3 Para	, az az :	4 $\frac{1}{2}$	kr.
—	—	Berbéts hús	—	4	—	—
—	—	Difznó hús	—	6	—	9
—	—	Fris Vaj	—	12	—	18
—	—	Búza liszt	—	2	—	3
—	—	Fejér liszt	—	3	—	4 $\frac{1}{2}$
—	—	Szürt Vaj	—	22	—	33
—	—	Éget bor	—	16	—	24
—	—	Bor	—	4	—	6
—	—	Törökbúza liszt	—	1	—	1 $\frac{1}{2}$
—	—	Szalonna	—	6	—	9
—	—	Só	—	2	—	3
—	—	Dohány	—	10	—	15
—	—	Gyertya	—	12	—	18
—	—	Viasz Gyertya	40	—	fl. 1	—
4 Ökrü	szekér-fa	—	—	—	—	45

NB. Egy Oka, 2 fontot és egy fertályt tészzen.

A' pénzek érdeme.

Souveraind'or	—	—	15 Rf.	—	kr.
Tsászár Arany	200 Para.	—	5	—	—
Koronás Tallér	100	—	2	—	30
Kurta Tallér	89	—	2	—	13 $\frac{1}{2}$
Egy Török Lé	40	—	—	—	21 $\frac{3}{4}$
Egy Para (Magyar Pótra)	—	—	—	—	1 $\frac{1}{2}$ kr.

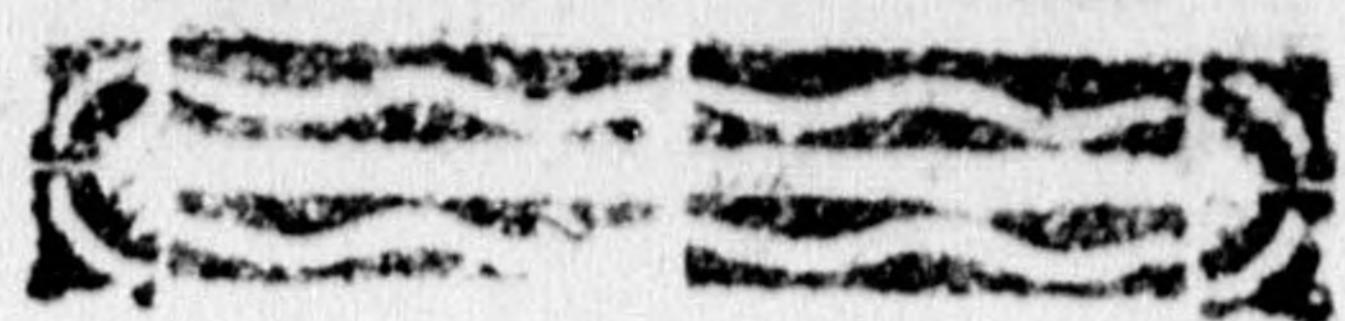
A' Vulkáni Corpus Oktoberben tett ütközetével hogy 4000 Törököknél többet pusztított-el, így bi

zonyosodik - meg : Midőn az én Levelezőm *Kerbu-nyestnél* vólt, el-szökve a' *Kara Mustafa* Író Deákja (Logotheta) leg-elsöbben is ő hozzá ment, és esküvéssel bizonyította, hogy *Kara Mustafa* írva panasolta, hogy 11-ezer emberiből nem maradott több 6000 nél 's még annyi sem.

Erdélyből ezeket írják : „ Gládovától fogva egészen Foksnig a' mi Sergeinkből egy Linea vonatott, mely a' mi Moldovában és Oláh országban való maradásunkot nyugodalomsá teheti; mivel itt a' mi Sergeink ollyon egy-mást segithető közösülés-sel olztattanak el, hogy az ellenség ezeken keresztül nem ronthat. Ezen Linea Kládovától fogva Csernetzen, Szteháján, Krájován, Karakallán, Tekutszon, Bukoresten, Urfitsénin és Buséon keresztül egészen Foksnig, és onnan az Orosz Sergekből tsinált Linéa egészen a' Dunáig megyen. Kládovában vagyon Generál-Máyor Fábri és Lichtemberg. Csernetz és Sztréhájában a' Vartenstében Hadi-telétől egy Regiment. Krájovában Gen. Stáder és Leonardó a' magok Brigadájokkal, Karakalban Generál Máyor Brugglak a' maga Brigadájával. Tekutsban Gen. Máj. Májersháim a' 2 Oláh Sereggel és 2 olztály Lovassággal, Bukorestben vagyon Feldmarsal Hertzeg Kóburg 6 Bat. gyalogsággal és 7 olztály lovalokkal. Ufítséniben és Buséoban Pfefferkorn és Orosz a' magok Brigadájokkal, végre F. M. L. Splényi a' H. Kóburg Taborának több részével Rotisti és Foksn körül fekszik. Itt mindenütt szegény szálalások vagyon a' Télen a' mi népünknek; mert a' házok ürefsek, el pusztultak, ajtó ablak nélkül való, még tsak fedele vagy padlása sem mindeniknek vagyon; a' széna és szalma szük és drága. A' Vulkáni Palsus ugy el-vala a' mostoha idötöl rekesztve, hogy azon egy ember sem járhat vala. Ezt már most a' Kereskedők rész szerint ki-nyitották, de az után 30 meg fagyott embereknel is többet találtak. A' Tertzburgi és Lömösi Palsusok is el valának zárva, de ezek is rész szerint már most járhatók. Bukorestben szük a' fa és széna; a' mi

Hú.

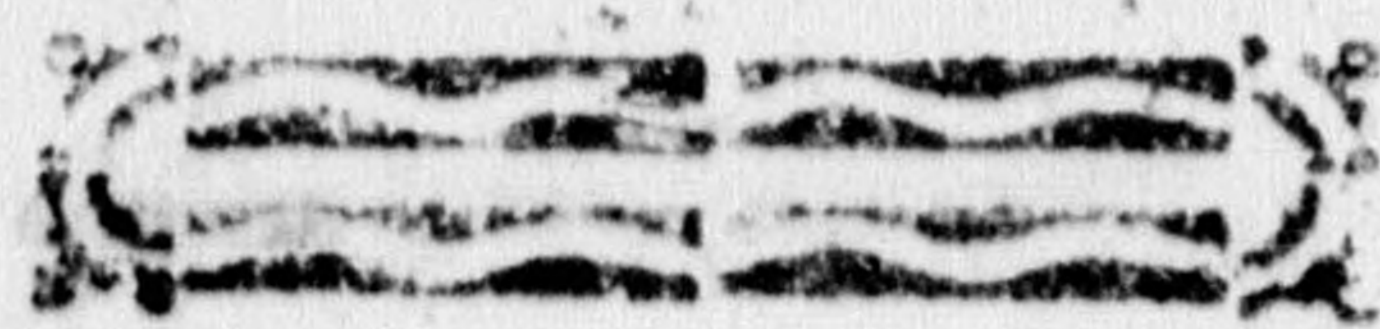

Húszáraink ezen Kanahán földének hirdetett Tartományról panaszalkodnak; sokot böjtöl a' *Matzkó* és a' *Tsillag*, pedig a' Húszár inkább maga nem eszik, mintsem lova böjtöljen.

Oláh-ország. *Braila* és *Ismail* még nints a' *Muszka* kéznél, a' mint az egész Világ után ki-hirleltük vala. Sem a' *Muzkák* sem mi fegyver-nyugvást a' *Portának* nem engedtünk; ugy vélekednek sokon, hogy a' jövő esztendőben még hozzá fognának idején az ellenségeskedéshez, és idején el-is végeznék ezt, és így lenne osztán békeiség. — — Azok a' készülétek, mellyek *Móldvában* és *Oláh-országban* tételek azt akarják erősíteni, hogy ezen *Tartományok* többé a' *Porta* alá vizsgálva nem mennek, hanem leg-álább tulajdon mástól nem függő *Hertzegek* alá jutnak.

Külső országai jegyzések. — „Jól tudjuk, hogy mindenek nagy ujságokat keresnek itt a' mi *Leveleinkben*, de ezzel halgattatunk. — A' *Konstantzinápolyban* lévő *Frantzia* és *Prusszus* *Ministereknek* *Nov. 10. dikén* különös *Audientiájok* volt a' *Nagy Szultánnál*. Egész *Konstantzinápoly Szultányostól* edgyütt meg van keferedve, egy *Görögnek*, ki *Mauroyénivel* levelezett, egyszeribe fejét vétette, és azon *Tatár Kurirnak* is, ki a' *Szomoru* hirt vitte a' *Nagy Vezértől*, kétség kívül azért, hogy ezt másokkal ne közölhesse. A' *Mauroyeni* fejéért is egy *Kapidsi Basa* küldetett *Konstantzinápolyból*, pedig erre a' *Székely Húszárok* fentek már kardot, — *Lengyel-országban* minden 20 *Parasztnak* 1 *Húszárt*, nem külömben minden 10 *Papnak* és *Nemesnek* egy *Lovas katonát* kelletik ki-állítani. Ezek szüntelenül való hadi-mozgásban vagynak.

Muszka Vezér Szuvarov minden órán váratik *Bétsbe*, és az *Erdélyi Nagy Hertzege*ségbéli fő *Kormányzó*-is ma, vagy holnap meg-érkezni tartatik. — *Baró Wesselényi Miklós* Ur a' múlt *Vasárnap* szerentsésen *Bétsbe* érkezett. — Az *Erdélyi Kormány-Iszéken* eddig volt *Titoknak Kofzta* Ur, ugyan

azon Kormány-széken Tanátsofsá tétetett. — Az ifju Kapitány Gróf *Hadik*, az édes Attya Húszár Sergénél Májorra lett. — Belgiumban tsak ugy van a' dolog a' mint lehet. — A' mi Felséges Urunk már most jobban mondatik magát érezni. — A' *Tsek* és *Moria*-országokban fekvő Sergek parantsolatot kapnak, hogy fel-készülve várják az utolsó jel-adást.

A' *Hadi Történetek* írói meg-vették *Gyurdsova* Várát Oláh-országban; de nagyon siettek vele; mert a' mi Bukorestből vett Levelünk azt mondja, hogy még a' Törökök kezénél vagyon.

Egy emlékezetes jóságos tselekedet. „ A' maga Jóbbagyainak édes Attya *Palényi Jukey Böldisár* Urnak eleitől fogva azon kegyes szokása vala Jobbagyaihoz, hogy azoknak minden esztendőben a' maga nyája közül tulkokat osztogat vala-ki, kik ezek között szegénységek miatt igabarmot nem szerezhethetnek vala magoknak. Nem szünt-meg ezen Kegyes Ur az idén-is a' maga Jóbbagyainak édes Attyak lenni; mert ezen folyó hónapnak elein *N. Szala* Vármegyében *Szt. Balás* nevezetű helységben lakó Jóbbagyai között, kik ebben az esztendőben a' Marha-dög 's más vízontogságok miatt marháiktól meg-fosztattak, 20 darab szarvas-marhát ingyen ki-osztott köztök; kinek Jóbbagyai ezen minden esztendőben gyakarolni szokott kegyességéért ezer 's meg ezer áldást kívánnak.

Zilah 18. *Dec.* A' minapi *Zilahi Kan* ördög képében járt Kan fertésről való Tudósítást kéttseg kívül valamely *Tsiklándazó* eszü ifjú ember tette vala a' *Kurirnak*; mert a' *Zilahi* érdemes emberek erről semmit sem akarnak tudni; sőt egy *Levelekben* azt írják nekünk: „ *Mi tellyességgel nem olyan meg rögzött vélekedésü és gondolkozásü lakófok vagyunk, kik előtt egy Kan, Kan-ördög képében jelenhessek meg.* “ Azért ki ki láthatja, hogy ezen Tudósításnak nagyobb része költemény és nem valóság vala. A' *tsiklándazó* eszü Tudósító a' *szürke Kant* leg-feketébb *Ördögnek* maga festette.

(A' *Múzsából* megyen a' *Titulus* árkos.)

M A S O D I K R É S Z.

ELSŐ SZAKASZ.

A' Török Birodalom' polgári állapottjáról.

A' Török Birodalomnak hirtelen való nevekedéséről §. 1. Egy mahometánus Próféta azt jövendölte, hogy a' Török Birodalom a' 18. százamban el fogna töröltetni ib. — A' Tör. Birodalom állandóságának okairól 2—9. Miért nem követhetik az Európai Ker. Fejedelmek a' török udvar' uralkodásban való maximáit? 10. Mitsoda nevezetelének a' török uralkodó Fejedelmek? 11. A' török Birodalom successio formája 12. A' Jantsárok' és a' kötség' zenebonálkodásának eltávoztatására, a' meghalt Sultánnak halálát a' nagy Vezér mind addig titokban tartya, mig más Fejedelem nem választatik 13. A' török uralkodó Fejedelmeknek inauguratiojáról, az az, béiktatásáról 14. Titulusáról 15. A' most uralkodó Sultánnak titulusa. ib. A' Tör. Birodalom' tzimere 16. A' tör. udvar fényességéről 17. Miben foglalatoskodnak a' török uralkodó Fejedelmek 18. A' tör. uralkodó Fejedelmeknek lakó helyéről 19. Konstantzinápoly várasának leírása 20. 21. Mitsoda épület a' hét tornyos vár? 22. Konstantzinápoly népessége, rendtartásai 23. A' tör. polgári rendtartásokról 24. A' tsászári *Seraiknak*, az az, palotának leírása lakosai 25. A' *Seraikban* lakó affzonyokról, kiknek lakó hajléka *Háremnek* neveztetik 26. Miért nem vesznek magoknak törvényes feleségeket a' tör. uralkodó Fejedelmek? 28. Szabadon élhetnek e' minden *Háremi* affzonyokkal? 30. Mitsoda méltósága van az első fejedelmet szülő *Háremi* affzonynak? ib. Miként szoktak a' Sultán magzati környül - metéltetni, mikor és mitsoda pompával? 31. Miként kereskednek a' Tör. Tsászárok leány

mag-

nagzataikkal? 32. A' *Seraïl* második rendbeli lakosai az *Idfoglánok* és *Asamoglánok*, kik ezek, és miként neveltetnek? 33. Ezekből lesznek idővel minden Birodalombeli fő tisztviselők, és udvari tisztek 34. A' *Seraïl* több lakofairól 35—39. A' Tör. Császár konyhájáról, asztaláról, udvarló inasiról 40. A' *Seraïli* marstalról, és császári lovászokról 41. A' *Seraïlban* uralkodó gonofzfágokról 43. Miért neveztetik a' Tör. Birodalom *Osmani Portának*? 44. A' Török Birodalom jövedelmeiről, mellyeket könnyen meghatározni nem lehet, és miért nem? 45, 46. A' közönséges jövedelmek kútfejeiről. ib. A' Birodalombeli fő kints-tartóról 47. Mikor a' közönséges kassza meg-fogy, miként segit magán a' tör. Birodalom? 48. A' Tör. Császár különös jövedelméről, 's ennek kútfejeiről 49. A' török országi pénz-verő műhelyekről, és mesterekről, a' tör. pénz formájáról, inscriptiojáról 50. A' Tör. Császár titkos kints tárházáról, ennek temérdek gazdagfágáról 51. A' tör. pénzeknek mineműségéről és nevezetéről 52. A' tör. Birod. igazgatásának formájáról 53. 54. Törvény könyveiről 55. *Abdul Hamid* mostan uralkodó Tör. Császár letének rövid le-irása 56. 57. A' *Divánról* az az a' török országi fő tanács székről 58. A' nagy Jezérnek méltóságáról, tekintetéről, jövedelméről, álasztatafáról 58. 59. A' *Kajmakánról*, kinek tisztege ideig óráig tartó 60. A' *Diván* tagjairól 61. Egy héten hány izben, és mikor 's hová szoktak gybe gyülni 62. 63. A' tartománybeli fő és allgazgatókról 64. Mitsoda igazgatás formája vanyon a' tartományokban? 65. A' helytartó Basáknak jövedelméről, és kötelefségéről 66. Ki választya ket? 67. A' törvényes dolgoknak minémű folyamattya van tör. Országban? 68. 69. Hát a' öben járó dolgoknak? 70. A' tör. Orsz. polgári endtartáfokról 71. *Móldva*, *Havasalfölde*, *Georgia* s *Mingrelia* igazgatafának formája 72—77. A'

Ragufai köztársaság-is adót fizet a' török Birodalomnak, és miért? 78. Egyptom igazgatójának formája 79. Krimiának régi 's mostani állapottya 80. Az *Algiriai*, *Tunisi* és *Tripolisi* haramja köztársaságoknak a' török udvarral való szövetségéről. 81. Mitsoda indulattal víveltetik a' török udvar az Európai keresztény koronás Fejekhez, 's nevezetesen a' Római és Muszka Császárokhoz, a Frantzia, Angliai, Prussiai, Svedi s. a. t. Királyokhoz, és a' Hollandiai 's Velentzési köztársaságokhoz? 82—87. Az Ásiai uralkodó Fejedelmekhez? 88. Miként szokta az Európai Fejedelmekkel kötött frigyét megtartani? 89. Mitsoda tekintetben vagynak az Európai Követek tör. Országban? 90. Miért nem tartnak a' török Császárok más Európai Fejedelmeknél követeket? 91. Mitsoda tzeremoniával és pompával mennek az Európai Követek a' Török Császár és nagy Vezér audienziájára? 92—94.

MÁSODIK SZAKASZ.

A' Török Birodalom hadi állapotjáról.

A' Török Nemzet eleitől fogva hadakozó nemzet vólt, és mind Asiában, mind Európában szerentséffen hadakozott, és miért? 95—99. — A' tör. hadi fereg felosztása 100. A' tör. allandó hadi feregekről 101. A' *Jantsárokról*, az az gyalog feregekről, és *Spahikról*, t. i. a' lovas feregekről 102—104. A' *Saymsokról* és *Timariottákról*, 's ezeknek kötelefségéről, számáról 105—107. A' tör. vafas katonákról 108. A' pattantyus és bombát hányó katonákról 109. A' török tartománybeli katonákról 110. A' limitaneus, az az, végbeli katonákról 111. A' török segítő feregekről 112—113. A' török volontér, az az, szabad ka-

azon Kormány-Iszéken Tanátsofsá tétetett. — Az ifju Kapitány Gróf *Hadik*, az édes Attya Húszár Sergénél Májorrá lett. — Belgiumban tsak ugy van a' dolog a' mint lehet. — A' mi Felséges Urunk már most jobban mondatik magát érezni. — A' *Tsek* és *Morra*-országokban fekvő Sergek parantsolatot kaptak, hogy fel-készülve várják az utolsó jel-adást.

A' *Hadi Történetek* írói meg-vették *Gyurdsova* Várát Oláh-országban; de nagyon siettek vele; mert a' mi Bukorestből vett Levelünk azt mondja, hogy még a' Törökök kezénél vagyon.

Egy emlékezetős jóságos tselekedet. „ A' maga Jóbbagyainak édes Attya *Palényi Jukey Böldisár* Urnak eleitől fogva azon kegyes szokása vala Jobbágyaihoz, hogy azoknak minden elztendőben a' maga nyája közül tulkokat osztogat vala-ki, kik ezek között szegénységek miatt iga-barmot nem szerezhhetnek vala magoknak. Nein szünt-meg ezen Kegyes Ur az idén-is a' maga Jóbbágyainak édes Attyak lenni; mert ezen folyó hónapnak elein N. *Szala* Vármegyében Szt. *Balás* nevezetű helységben lakó Jóbbágyai között, kik ebben az elztendőben a' Marha-dög 's más viszontogságok miatt marháiktól meg-fosztattak, 20 darab szarvas-marhát ingyen ki-osztott köztök; kinek Jóbbágyai ezen minden elztendőben gyakarolni szokott kegyességéért ezer 's meg ezer áldást kívánnak.

Zilah 18. Dec. A' minapi *Zilahi Kan* ördög képében járt Kan fertésről való Tudósítást kétttség kívül valamely Tsiklándazó elzü ifjú ember tette vala a' Kurirnak; mert a' *Zilahi* érdemes emberek erről semmit sem akarnak tudni; sőt egy Levelékben azt írják nekünk: „ *Mi tellyességgel nem olyan meg rögzött vélekedésü és gondolkozású lakófok vagyunk, kik előtt egy Kan, Kan-ördög képében jelenhesék meg.* “ Azért ki ki láthatja, hogy ezen Tudósításnak nagyobb része költemény és nem valóság vala. A' tsiklándazó elzü Tudósító a' szürke Kant leg-feketébb Ördögnek maga festette.

(A' Múzsából megyen a' Titulus árkos.)

M A S O D I K R É S Z.

ELSŐ SZAKASZ.

A' Török Birodalom' polgári állapotjáról.

A' Török Birodalomnak hirtelen való nevekedéséről §. 1. Egy mahometánus Próféta azt jövendölte, hogy a' Török Birodalom a' 18. százban el fogna töröltetni ib. — A' Tör. Birodalom állandóságának okairól 2—9. Miért nem követhetik az Európai Ker. Fejedelmek a' török udvar' uralkodásban való maximáit? 10. Mitsoda nevezettel élnek a' török uralkodó Fejedelmek? 11. A' tör. Birodalom successio formája 12. A' Jantsárok' és kötség' zenebonálkodásának el-távoztatására, a' megholt Sultánnak halálát a' nagy Vezér mind addig titokban tartya, mig más Fejedelem nem választatik 13. A' török uralkodó Fejedelmeknek inauguratiojáról, az az, bé-iktatásáról 14. Titulusáról 15. A' most uralkodó Sultánnak titulusa. ib. A' Tör. Birodalom' tzimere 16. A' tör. udvar fényességéről 17. Miben foglalatoskodnak a' török uralkodó Fejedelmek 18. A' tör. uralkodó Fejedelmeknek lakó helyéről 19. Konstantzinápoly várasának le-írása 20. 21. Mitsoda épület a' hét tornyos vár? 22. Konstantzinápoly népeisége, rendtartásai 23. A' tör. polgári rendtartásokról 24. A' tsászári *Seraibnak*, az az, palotának le-írása, lakofai 25. A' *Seraiban* lakó affzonyokról, kiknek lakó hajléka *Háremnek* neveztetik 26. Miért nem vesznek magoknak törvényes feleségeket a' tör. uralkodó Fejedelmek? 28. Szabadon élhetnek e' minden *Háremi* affzonyokkal? 30. Mitsoda méltósága van az első fejedelmet szülő *Háremi* affzonynak? ib. Miként szoktak a' Sultán magzati környül-meteltetni, mikor és mitsoda pompával? 31. Miként kereskednek a' Tör. Tsászárok leány

mag-

nagzataikkal? 32. A' *Seraïl* második rendbeli lakosai az *Idfoglának* és *Afamoglánok*, kik ezek, és miként neveltetnek? 33. Ezekből lesznek idővel minden Birodalombeli fő tisztviselők, és udvari tisztek 34. A' *Seraïl* több lakofairól 35—39. A' Tör. Császár konyhájáról, asztaláról, udvarló inasiról 40. A' *Seraïli* marstalról, és császári lovászokról 41. A' *Seraïlban* uralkodó gonofzfágokról 43. Miért neveztetik a' Tör. Birodalom *Osmani Portának*? 44. A' Török Birodalom jövedelmeiről, mellyeket könnyen meghatározni nem lehet, és miért nem? 45, 46. A' közönséges jövedelmek kútfejeiről. ib. A' Birodalombeli fő kints-tartóról 47. Mikor a' közönséges kassa meg-fogy, miként segít magán a' tör. Birodalom? 48. A' Tör. Császár különös jövedelméről, 's ennek kútfejeiről 49. A' török országi pénz-verő műhelyekről, és mesterekről, a' tör. pénz formájáról, inscriptiojáról 50. A' Tör. Császár titkos kints tárházáról, ennek temérdek gazdagfágáról 51. A' tör. pénzeknek mineműségéről és nevezetéről 52. A' tör. Birod. igazgatásának formájáról 53. 54. Törvény könyveiről 55. *Abdul Hamid* mostan uralkodó Tör. Császár letének rövid le-irása 56. 57. A' *Divánról* az az a' török országi fő tanács székéről 58. A' nagy Jezérnek méltóságáról, tekintetéről, jövedelméről, álasztatafáról 58. 59. A' *Kajmakánról*, kinek tisztege ideig óráig tartó 60. A' *Diván* tagjairól 61. Egy héten hány izben, és mikor 's hová szoktak gybe gyülni 62. 63. A' tartománybeli fő és all gazgatókról 64. Mitsoda igazgatás formája vajon a' tartományokban? 65. A' helytartó Basáknak jövedelméről, és kötelefségéről 66. Ki választja ket? 67. A' törvényes dolgoknak minemű folyamattya van tör. Országban? 68. 69. Hát a' öben járó dolgoknak? 70. A' tör. Orsz. polgári endtartásokról 71. *Móldva*, *Havasalfölde*, *Georgia* s *Mingrelia* igazgatatásának formája 72—77. A'

Ragufai köztársaság-is adót fizet a' török Birodalomnak, és miért? 78. Egyptom igazgatójának formája 79. Krimiának régi 's mostani állapotja 80. Az *Algiriai*, *Tunisi* és *Tripolisi* haramja köztársaságoknak a' török udvarral való szövetségéről. 81. Mitsoda indulattal viseltetik a' török udvar az Európai keresztény koronás Fejekhez, 's nevezetesen a' Római és Muszka Császárokhoz, a' Frantzia, Angliai, Prussiai, Svedi s. a. t. Királyokhoz, és a' Hollandiai 's Velentzési köztársaságokhoz? 82—87. Az Ásiai uralkodó Fejedelmekhez? 88. Miként szokta az Európai Fejedelmekkel kötött frigyét megtartani? 89. Mitsoda tekintetben vagynak az Európai Követek tör. Országban? 90. Miért nem tartnak a' török Császárok más Európai Fejedelmeknél követeket? 91. Mitsoda tzeremoniával és pompával mennek az Európai Követek a' Török Császár és nagy Vezér audienziájára? 92—94.

MÁSODIK SZAKASZ.

A' Török Birodalom hadi állapotjáról.

A' Török Nemzet eleitől fogva hadakozó nemzet vólt, és mind Asiában, mind Európában szerentséssen hadakozott, és miért? 95—99. — A' tör. hadi fereg felosztása 100. A' tör. allandó hadi feregekről 101. A' *Jantsárokról*, az az gyalog feregekről, és *Spahikról*, t. i. a' lovas feregekről 102—104. A' *Saymsokról* és *Timariottákról*, 's ezeknek kötelefségéről, számáról 105—107. A' tör. vafas katonákról 108. A' pattantjus és bombát hányó katonákról 109. A' török tartománybeli katonákról 110. A' limitaneus, az az, végbeli katonákról 111. A' török segítő feregekről 112—113. A' török volontér, az az, szabad ka-

katonákról 114—115. A' tábori fátorokat tsináló katonákról 116. A' tör. Tsászár tábori test-örző katonáiról 117. A' tör. hadi hajó feregről 118. A' hadakozó hajóknak tulajdonfagáról 119. A' halós katonákról 121. A' hadakozó hajóknak mine-műségéről és számáról 122. A' hajó fereg fő és ill igazgatóiról 123. Az egész tör. hadi feregnek zámáról 124. Miért nem szállhat az egész török hadi fereg táborba? 125. A' tör. katonáknak zsoldjáról, köntöféről, fegyveréről, fegyverben való gyakoroltatásáról, vitézi tulajdonfagáról, elő-ároihoz való engedelmeffégéről 126—140. A' tantsároknak gyakor zenebonáskodásáról, ki alázta-meg őket? 141. Ennekelőtte nem tsak oda maza, hanem még a' táborban-is fokot zenebonáskottak 142. A' török hadi tisztekről, 143. A' nagy Vezérről és Zseraskierről 144—145. A' ö Basákról, és ezeknek rangjáról 146. A' különböző hadi feregeknek hadi Elő-járóiról 147. A' lovas fereg hadi tiszteiről, ezeknek tulajdonfagáról, hadi virtufoknak jutalmáról, és megismertető tzimerekről 148—152. — A' török *Artilleriáról*, az az, pattantyús, vagy ágyuzó mesteregről 155. A' tör. ágyúk, puska-por, golyobifok a. t. mineműségéről, 156, 157. Mennyi ágyúkat szoktak a' táborba vinni? példákkal a' historikákból meg-mutattatik 158—160. A' tör. tábori eszközökről, portekákról, fátorokról, tábori terehfordó barmokról 161—165. Mi végre visznek annyi kutyákat a' tör. katonák a' táborba? 166. — A' tör. tábor provisiojáról, és a' tábori elefégeknek é-fzedőiről, 's gondviselőiről 167. A' tör. táborban uralkodó nyavalyákról 169—171. A' tábori első és seb gyógyító orvosokról 172.

HARMADIK SZAKASZ.

A' török hadi sereg hadakozásának módjáról és hadi törvényeiről.

A' török udvar titkos tábori készületeiről, melly szokása a' historiákból egynehány példakkal meg-mutattatik 174—175. A' tör. hadi sereg hadakozásának szokott módjáról 176. Ha tsak elkerülhetik, magok földén nem hadakoznak 177. Hól gyülnek öfzve a' tör. hadi feregek, és mitsodás számmal? 178—179. Miért nem szeretnek télben táborozni? 180. Mitsodás tábori kémeket tartnak? 181. Mahomet Prófeta zászlojának, kaptannyának és Kórannyának táborba való viteléről 182. A' tör. hadi sereg táborba való marsirozásának módjáról 183. Mitsoda ravaszfággal szoktak az ellenfég földére bé-tsapni? 184. Miként szoktak furazsirozni? 185. Tartanak e' a' tör. fő hadi vezérek geografia mappákat, és mitsodáfokat 186. A' Tatárok minden szomszéd tartományokat jól ismérnek 187. A' tör. hadi sereg táborozásának mesterfegéről 188. Mitsoda hadi rendbe állittatnak a' viadalra készülő tör. hadi feregek? 189. Miért választották a' *lunata aciest*, az az, a' fél hóld forma hadi rendbe való állást? 190. A' tör. hadi sereg viaskodásának módjáról 191. Mellyet, ha meg-verettetik, meffze üzni nem tanátsos, és miért nem? 192. Miképpen szokott a' viadalra készülő tör. hadi sereg felosztatni, és mitsoda hadi rendbe állittatik? 193. A' tör. katonák sik mezőben inkább szeretnek viaskodni, mint hegyeken, és hegyek között, és miért? 194. A' *Jantsárok* és *Spahik* a' viaskodásban három impetusnál, az az, próbánál többet ritkán szoktak tenni 195. E' tzikkely a' historiákból példakkal erősitetik-meg 196. A' tör. hadi feregeknek és vezéreknek hadi fortéllýairól 198.

Ez-is példákkal mutattatik-meg a' históriákból 200
201. A' tör. meg - vert hadi fereg hátralafáról,
202—203. Marsirozafának, táborozafának, tsata-
zafának, viaskodafának módja példák által világo-
sittatik-meg 204—205. *Sobiesky János* Lengyel
Király, miként verte-meg *Kara Mustafa* nagy Ve-
zért Béts városa alatt? 206. E' nagy Vezér fze-
rentsétlen ütközetének okai 207. A' *Pétervárad*
ütközetnek históriájából-is meg-mutattatik, miként
táborozzanak, tsatázzanak, viaskodjanak és hát-
rállyanak a' tör. hadakozó feregek 208—209. —
Melly ütközet meg-rostáltatik 210. *Montecuculi*
Ausztriai hires hadi Vezér, a' tör. hadi fereg tsa-
tázafának, viadalának és hátralafának módját le-
írja 211. És a' Törökök ellen hadakozó korma-
nyozó Vezéreknek hasznos tanátsot ad 212. —
A' tör. váraknak mineműségéről 216. Mitsoda
védelmező eszközökkel, és mennyi őriző katonák-
kal szokták a' várakat meg - rakni? 217. Melly
tzikkely a' históriákból példákkal mutattatik - meg
218—222. Miként szokták a' Török. az ellenfég
várakat ostromlani? 223. A' tör. fántz - ásó kato-
nákról, mina tsinálókról s. a. t. 223. A' tör. hadi
tábor mérőkről 224. Miként szokták magokat a'
várak ostromlafához készíteni? *ibid.* — 227. A'
tör. katonák az ellenfég várainak ostromlafában hü-
fégefek és fáradhatatlanok 228. E' tzikkely pél-
dák által világosittatik-meg 229—233. Mint szok-
ták a' tör. várakat óltalmazni? 234. Ez-is a' his-
tóriákból mutattatik-meg *ibid.* — 241. A' tör.
hadi törvényekről 242. Mellyeknek kútfeje a'
Kóran, és a' despotismus *ibid.* — 244. Minden
nevezetesebb hadi törvényeik elő - fzahláltatnak,
és a' históriákból meg-világosittatnak 245—253.

Az én Osmanografiámnak e' summás le-irafá-
ból annak betsit vagy betstelenfégét akarki által-
láthattya, és hogy méltó e' azon kedveségre és
figyelmetefségre, mellyre azt az egéfsz magyar
Publicum méltoztatta, meg-tilheti. Hogy az illy
munkák olvasása nélkül fenki-is a' török nemzetet
nem ismerheti, hajlandofagáról, erköltsiről, tse-
lekedeteiről, más nemzetek 's nevezeteffen a' Ke-
refztényekhez való indulattyáról itiletet nem te-
het, és a' Török Birodalomnak, ministeriumnak,
uralkodó Fejedelmeknek maximáit, nem értheti,
tsalhatatlan igafság, ennekfelette az-is bizonyos,
hogy e' izomfzéd nép tulajdonfágát hazánkfiainak
nagyobb része vagy tellyefséggel nem tutta, vagy
a' mit tudott, azt-is a' tétovazó befzédü közön-
féges hirmondáfokból tanúlta. Valamit tehát én
a' Török Birodalom polgári 's hadi állapottyáról,
mind a' régibb, mind az újabb iráfokban fel-ta-
láltam, fzorgalmatoffan ki-jegyzettem, meg-fon-
toltam, egymás ellenébe tettem, és a' mit az i-
gafsággal meg-egyezönek lenni tapasztaltam, meg-
hagytam, és e' munkámban természetes és illendö
rendel, 's a' mint lehetett, érthetöképpen elő-be-
fzéltem, az irigyfégből és tudatlanfágból fzárma-
zott hireket pedig vagy el-mellöztem, vagy a'
hol a' dolog világositása kivánta, elő hoztam u-
gyan, de annak hamifságát fel-fedeztem, és ál-
latásomat, a' történt dolgoknak könyvéből a' his-
toriákból-is meg-mutattam.

E' munkámnak harmadik és utolsó részéből
és darabjából, mellynek irafában, a' mint már
fellyebb-is emlitettem, még most foglalatostkodom,
mind azok, mellyeket e' két első darabban a'
török nemzetről fel-jegyzettem, világofabban ki-
fognak tettzeni, mivel abban nem tsak uralkodó
Fejedelmeinkel való hadakozáfainak, hanem tsak
nem másfél fzáz esztendeig rajtunk tartó uralko-
da-

lajának, és hozzánk mutatott gonoflagának his-
toriját-is le fogom fefteni. Mellyre annyival kö-
telefebbnek tartom magamat, mivel magyar nyelv-
ünkön e' dolog vagy még meg-nem iratott, vagy ha
meg-iratott-is, az olly homályos, hogy abból az
olvasóra keves haszon háramlhat, én pedig annak
le-irását úgy igyekezem intézni, hogy valamikép-
pen egy részről semmi szükféges dolgot el nem
hagytok, úgy más részről a' homályoságot-is el-
távoztatván, semmi rendü és nemü Erd. olvasó-
nak unalmat ne szerezzenek.

Eleinte úgy gondolkoztam, hogy azoknak,
kik e' munkát meg-szerezni kívánnyák, azt a'
közönféges pósta által meg-is küldheffem. De,
minthogy egynehány tapasztalásomból tanúl-
tam, hogy az illy könyv vásárlás és adás mind
a' vevőnek, mind az adónak terhére vagyon: a-
hoz képest mind a' két Hazának nevezetesebb vá-
rosiban kereftem és találtam-is olly Jóakarókat,
kik nem tsak azt, hogy hozzájok számos Exem-
plarokat küldheffek, hanem hogy e' könyvet meg-
szerezni akaró érdem. Publicumot jelenvaló tudo-
sításomban hozzájok utasittsam, örömmel meg-
engették, melly hozzám mutatott barátságokat,
az egész Haza füle hallattára köszönöm. — Mind
a' várasoknak, mind azon Jóakaróimnak, a' hova,
és a' kikhez e' munkámat immár le-índitottam,
érdemes nevek az alfabetum szerint ekként követ-
keznek:

*Itt Bétsben Ts. és Kir. Könyv-nyomtató, és
Könyv áros titt. Kurtzböck József.*

Budán Agens Szemere Ferentz.

Debretzenben Könyv-áros és kötő Imre János.

Kassán Norm. Oskola Professora Vályi András.

Ketékeméten Váras Notariusza Ladányi Gergely.

TÚDOSÍTÁS.

Soha egy nemzettel se vólt a' Magyar Hazának annyi ügye 's baja, mint a' Törökökkel, és mégis soha egyet sem ismért kevesebbé, mint ezeket. Ezt bizonyittyák a' történt dolgok, a' tapasztalás, a' róllok írott jó könyveknek szükfége, és a' felölök való gyakor bal okoskodások és beszédek, melyeket nem tsak a' tudomány nélkül való, sőt még a' fel-nyiltabb szemü emberekkel való tárfalkodásokban-is gyakorta tapasztalhatunk. E' közönféges fogyatozásnak meg-gondolásából indittatván, hofz-fzas álmomból, mellyben egynehány esztendőkig minden haszon nélkül hevertem, fel-ébrettem, és az el-múlt esztendőben, a' jelen való környül-állásokhoz képest OSMANOGRAFIA nevezet alatt egy olly török *Statistikát* irtam, mellyben a' török Birodalomnak minden *természeti, erköltsi, egyházi, polgári* és *hadi* állapottyát le-festettem. — Mitsoda figyelmetefséggel és kedvesféggel vették légyen tudományt szerető hazánkfiái e' tsekély igyekezetemet, azoknak hozzám 's másokhoz utasított betses leveleikből, és e' munkámnak meg-szerzésére mutatott nagy kívánfágokból eléggé ki-tettzik. — Mellyre nézve, hogy e' könyvnek füsti nagyobb ne legyen, mint petsenyéje, és hogy az Erd. Publikum-is eleve tudhassa, mit vásárol, és mitsoda dolgok fordullyanak abban elő, szoros kötelességemnek tartom *elsőben-is* azt meg-irni, hány részből és hány darabból állyon e' munka, *másodszor* az abban elő-forduló dolgoknak rövid summáját-is elő-adni.

Az *első* részben le-írtam a' Török Birodalomnak kezdetét, nevekédését, természeti históriáját, lakosait, ezeknek természeti 's erköltsi tulajdonfágit, és vallását-is, u. m. a' melly minden egyéb tselekedeteknek és indulatttyoknak valóságos kútfeje. Ugyan ezen első részhez és darabhoz ragasztottam, némelley Jóakaróimnak javaslására egy föld mutató kártyát-is, (*mappan geographicam*) mellyen minden Török Birodalomban lévő Európai, Asiai és Afrikai tartományok és ezeknek nevezetesebb folyó - vizei, és várafai fel-vagynak jegyezve. Minthogy e' föld mutató kártya egy árkusnál nem nagyobb, és azon nem tsak a' török tartományok, hanem a' szomszéd Birodalmaknak némelley részei-is, mellyekből amazoknak ezekkel való egyefségét érteni szükfég, le vagynak festve, ahoz képest az Európai török tartományok' leírásának nagy helyet nem engedhettem, de a' melly folytatkozást a' harmadik darabhoz ragasztatandó föld mutató kártyában ki-fogom pótolni. *Második* része és darabja egyedül a' Török Birodalom *polgári* és *hadi* állapottya' leírásának vagyon szentelve. A' *harmadik* részben és darabban, mellynek írásában még most foglalatoskodom, minden magyar-török hadakozásoknak *pragmatica* históriáját le fogom beszélni, és az ehez ragasztatandó föld mutató kártyában egyedül azokat a' tartományokat, mellyekben a' magyar-török hadakozások viseltettek, minden nevezetesebb váraikkal és azon várokkal, és helységekkel, holott az ütközetek történtek, le-rajzolni, 's ennekfelette az ütközeteknek helyére az esztendőknék számát-is, mellyekben t. i. azok történtek, fel-jegyezni, hogy ekképpen minden nemü és rendü Erd. Olvasók azokra egy két tekéntettel rá akadhaflanak. Eleinte tsak a' *Mohátsi* veszedelem után viselt háborúkat akartam le-írni; de mivel azoknak okait, az előbbi magyar-török háborúknak tudása nélkül érteni nem

lehet, arra nézve, hogy az Erd. Publicum tettze-
fének eleget tehessek, minden magyar-török
háborúkat *Zsigmond* R. Császár és M. Király ide-
jétől fogva, u. m. kinek uralkodása alatt a' Ma-
gyar nemzet a' Törökökkel ellenfégeskedni kezdett,
azoknak környül-állásival és következéseiivel együtt
elő fogom adni. Mellyből nem tsak a' Török nem-
zetnek a' két első részekben le-festett természeti
és erköltsi tulajdonfága, hanem egyfzersmind Móld-
vának, Havasalföldének, Bulgariának, Serviának és
Bosniának a' Magyar Koronától való el-fszakasztá-
tása-is világosan ki fog teltzeni.

Másodszor e' két immár el-készült darabnak
három mutató táblái vagynak, az *elsőben* minden
tziikkelyeknek (*paragraphusnak*) summája ki-va-
gyon írva, mellyből az egész munkának velejét
egy két tekintettel által lehet látni; a' *másodikban*
van minden e' munkában elő forduló, és maga
helyén meg-is magyarázott idegen, u. m. török,
persiai és arábiai szónak és neveknek laistroma,
hogy ekként ha szinte e' vagy ama idegen szó-
nak értelmét az Erd. Olvasók el-felejténék-is, a-
zoknak értelmére könnyen rá akadhassanak; a'
harmadik a' dolgoknak mutató táblája. E' munká-
nak egész summáját, némelly Erd. Hazafiaknak ki-
vánfágára, e' következőkben fel-jegyzem.

Az

ELSŐ RÉSZNEK SUMMÁS LE-IRÁSA.

ELSŐ SZAKASZ.

Ebben a' Török nemzet, és Birodalom ere-
dete, nevekedeése, tartományainak neve, száma,
nagyfága, és természeti historiája vagyon le-írva
§. 1—54.

Itten 1.) a' Török Birodalom' népefsége, lakosi, ezeknek természeti 's erköltsi tulajdonfága, nyelve, öltözete, szokásai 's a' t. adattatnak - elő §. 55—70. — 2.) A' Török nemzet vallása iratik - le §. 71—115. a' holott le-festetik a' mahometána vallás közönfégefén §. 71. Mahomet Próféta eredete, szüléi, nemzettsége, neveltetése, prófetasága, élete, halála, és utánna következett Kalifák §. 72—75. A' *Kórán* mitsodás könyv, kitől és hol irattatott 76. A' mahometána vallásnál nehezebb vallás nintsen 77. Ennek fundamentomos tzikkelyei 78. Miként hisznek a' mahometánufok a' Kriftusról, Praedefinátioról, az az, az eleve való el-rendelésről, angyalokról, ördögökről, Prófétákról, a' lelkeknek jövendő állapottyáról, az itilet napjáról, a' meg-itilendökről, paraditsomi bódogfágról 78—83. A' mahometána vallás a' Török nemzet természetéhez alkalmaztatott vallás 84. A' mahometánufok' vallásbeli kötelefsége a' mosódás, könyörgés, böjtölés, innepek szentelése, alamisnálkodás, és a' *Mekkai* bútsú-járás 85—90. A' Kóránban meg-tiltatott dolgok 91—92. A' mahometánufok' egyházi szokásai a' környülmetélkedés, házaság, és temettség, miként vizik ezeket végbe? 93—99. A' házasoknak egymástól való el-válhatása 97—98. A' mahomet. polgári törvényi 99—101. A' mahom. fő papról, ennek méltoságáról, hatalmáról, jövedelméről s. a. t. a' többi papokról, egyházi szolgákról, fzerzetes rendekről, templomokról, a' mahometánufok között való Sectákról, az az, szakadáfokról 102—115. A' Török Országi tudományoknak állapottyáról, 116—119. A' kereftény vallásnak és vallásuaknak Török Birodalomban való állapottyáról 120—145.

M A S O D I K R É S Z.

ELSŐ SZAKASZ.

A' Török Birodalom' polgári állapotjáról.

A' Török Birodalomnak hirtelen való nevekedéséről §. 1. Egy mahometánus Próféta azt jövendölte, hogy a' Török Birodalom a' 18. százban el fogna töröltetni ib. — A' Tör. Birodalom állandóságának okairól 2—9. Miért nem követhetik az Európai Ker. Fejedelmek a' török udvar' uralkodásban való maximáit? 10. Mitsoda nevezettel élnek a' török uralkodó Fejedelmek? 11. A' tör. Birodalom successio formája 12. A' Jantsárok' és kötség' zenebonálkodásának el-távoztatására, a' megholt Sultánnak halálát a' nagy Vezér mind addig titokban tartya, mig más Fejedelem nem választatik 13. A' török uralkodó Fejedelmeknek inauguratiojáról, az az, bé-iktatásáról 14. Titulusáról 15. A' most uralkodó Sultánnak titulusa. ib. A' Tör. Birodalom' tzimere 16. A' tör. udvar fényességéről 17. Miben foglalatoskodnak a' török uralkodó Fejedelmek 18. A' tör. uralkodó Fejedelmeknek lakó helyéről 19. Konstantzinápoly várasának le-irása 20. 21. Mitsoda épület a' hét tornyos vár? 22. Konstantzinápoly népessége, rendtartásai 23. A' tör. polgári rendtartásokról 24. A' tsászári *Serailnak*, az az, palotának le-irása, lakofai 25. A' *Serailban* lakó affzonyokról, kiknek lakó hajléka *Háremnek* neveztetik 26. Miért nem vesznek magoknak törvényes feleségeket a' tör. uralkodó Fejedelmek? 28. Szabadon élhetnek e' minden *Háremi* affzonyokkal? 30. Mitsoda méltósága van az első fejedelmet szülő *Háremi* affzonynak? ib. Miként szoktak a' Sultán magzati környül-metéltetni, mikor és mitsoda pompával? 31. Miként kereskednek a' Tör. Tsászárok leány

mag-

magzataikkal? 32. A' *Seraik* másod rendbeli lakosi az *Idfoglának* és *Asamoglánok*, kik ezek, és miként neveltetnek? 33. Ezekből lesznek idővel minden birodalombeli fő tisztvifelők, és udvari tisztek 34. A' *Seraik* több lakofairól 35—39. A' Tör. Tsászárnő konyhájáról, asztaláról, udvarló inasiról 40. A' *Seraik* marstálról, és tsászári lovászokról 41. A' *Seraikban* uralkodó gonofzfágokról 43. Miért neveztetik a' Tör. Birodalom *Osmani Portának*? 44. A' Török Birodalom jövedelmeiről, mellyeket könnyen meghatározni nem lehet, és miért nem? 45, 46. A' közönséges jövedelmek kútfejeiről. ib. A' Birodalombeli fő kints-tartóról 47. Mikor a' közönséges kassa meg-fogy, miként fegit magán a' tör. Birodalom? 48. A' Tör. Tsászárnő különös jövedelméről, 's ennek kútfejeiről 49. A' török országi pénz-verő műhelyekről, és mesterekről, a' tör. pénz formájáról, inscriptiojáról 50. A' Tör. Tsászárnő titkos kints tárházáról, ennek temérdek gazdagfágáról 51. A' tör. pénzeknek mineműségéről és nevezetéről 52. A' tör. Birod. igazgatásának formájáról 53. 54. Törvény könyveiről 55. *Abdul Hamid* mostan uralkodó Tör. Tsászárnő életének rövid le-irása 56. 57. A' *Divánról* az az a' török országi fő tanács székről 58. A' nagy Vezérnek méltóságáról, tekintetéről, jövedelméről, választatásáról 58. 59. A' *Kajmakánról*, kinek tisztsége ideig óráig tartó 60. A' *Diván* tagjairól 61. Egy héten hány ízben, és mikor 's hová szoktak egybe gyülni 62. 63. A' tartománybeli fő és all igazgatókról 64. Mitsoda igazgatás formája vagy a' tartományokban? 65. A' helytartó Basáknak jövedelméről, és köteletségéről 66. Ki választja őket? 67. A' törvényes dolgoknak minemű folyamattya van tör. Országban? 68. 69. Hát a' főben járó dolgoknak? 70. A' tör. Orsz. polgári rendtartásokról 71. *Moldva*, *Havasalfölde*, *Georgia* és *Mingrelia* igazgatásának formája 72—77. A'

Ragufai köztársaság-is adót fizet a' török Birodalomnak, és miért? 78. Egyptom igazgatójának formája 79. Krimiának régi 's mostani állapotja 80. Az *Algiriai*, *Tunisi* és *Tripolisi* haramja köztársaságoknak a' török udvarral való szövetségéről 81. Mitsoda indulattal vífeltetik a' török udvar az Európai keresztény koronás Fejekhez, 's nevezetesen a' Római és Muszka Császárokhoz, a' Frantzia, Angliai, Prusziái, Svedi s. a. t. Királyokhoz, és a' Hollandiai 's Velentzési köztársaságokhoz? 82—87. Az Ásiai uralkodó Fejedelmekhez? 88. Miként szokta az Európai Fejedelmekkel kötött frigyét meg-tartani? 89. Mitsoda tekintetben vagynak az Európai Követek tör. Országban? 90. Miért nem tartnak a' török Császárok más Európai Fejedelmeknél követeket? 91. Mitsoda tzeremoniával és pompával mennek az Európai Követek a' Török Császár és nagy Vezér audientziájára? 92—94.

MASODIK SZAKASZ.

A' Török Birodalom hadi állapotjáról.

A' Török Nenzet eleitől fogva hadakozó nemzet vólt, és mind Asiában, mind Európában szerentséssen hadakozott, és miért? 95—99. — A' tör. hadi fereg el-osztása 100. A' tör. allandó hadi feregekről 101. A' *Fantsárokról*, az az gyalog feregekről, és *Spahikról*, t. i. a' lovas feregekről 102—104. A' *Saymsokról* és *Timariottákról*, 's ezeknek kötelefégéről, számáról 105—107. A' tör. vasas katonákról 108. A' pattantyus és bombát hányó katonákról 109. A' török tartománybeli katonákról 110. A' limitaneus, az az, végbeli katonákról 111. A' török segítő feregekről 112—113. A' török voluntér, az az, szabad ka-

tonákról 114—115. A' tábori fátorokat tsináló katonákról 116. A' tör. Tsászár tábori test-örző katonáiról 117. A' tör. hadi hajó feregről 118. A' hadakozó hajóknak tulajdonfagáról 119. A' hajós katonákról 121. A' hadakozó hajóknak mine-műségéről és számáról 122. A' hajó fereg fő és all igazgatóiról 123. Az egész tör. hadi feregnek számáról 124. Miért nem szállhat az egész török hadi fereg táborba? 125. A' tör. katonáknak zsoldjáról, köntöféről, fegyveréről, fegyverben való gyakoroltatafáról, vitézi tulajdonfagáról, elő-jároihoz való engedelmeffégéről 126—140. A' Jantsároknak gyakor zenebonáskodafáról, ki alázta-meg őket? 141. Ernekelötte nem tsak oda-haza, hanem még a' táborban-is fokat zenebonáskottak 142. A' török hadi tisztekről, 143. A' nagy Vezérről és Zseraskierről 144—145. A' fő Basákról, és ezeknek rangjáról 146. A' külömbözö hadi feregeknek hadi Elö-járóiról 147. A' lovas fereg hadi tiszteiről, ezeknek tulajdonfagáról, hadi virtufoknak jutalmáról, és megismertető tzimerekről 148—152. — A' török *Artilleriáról*, az az, pattantyús, vagy ágyuzó mesterfégről 155. A' tör. ágyúk, puska-por, golyobifok s. a. t. mineműségéről, 156, 157. Mennyi ágyúk t szoktak a' táborba vinni? példákkal a' historiákból megmutattatik 158—160. A' tör. tábori eszközökről, portekákról, fátorokról, tábori tereh hordó barmokról 161—165. Mi végre visznek annyi kutyákat a' tör. katonák a' táborba? 166. — A' tör. tábor provisiojáról, és a' tábori elefégeknek bé-fzedőiről, 's gondvifelőiről 167. A' tör. táborban uralkodó nyavalyákról 169—171. A' tábori belső és seb gyógyító orvosokról 172.

HARMADIK SZAKASZ.

A' török hadi sereg hadakozásának módjáról és hadi törvényeiről.

A' török udvar titkos tábori készületeiről, melly szokása a' historiákból egynehány példakkal meg-mutattatik 174—175. A' tör. hadi sereg hadakozásának szokott módjáról 176. Ha tsak elkerülhetik, magok földén nem hadakoznak 177. Hól gyülnek öfzve a' tör. hadi feregek, és mitsodás számmal? 178—179. Miért nem szeretnek télben táborozni? 180. Mitsodás tábori kémeket tartnak? 181. Mahomet Prófeta zászlojának, kaptannyának és Kórannyának táborba való viteléről 182. A' tör. hadi sereg táborba való marsirozásának módjáról 183. Mitsoda ravaszfággal szoktak az ellenfég földére bé-tsapni? 184. Miként szoktak furazsirozni? 185. Tartanak e' a' tör. fő hadi vezérek geografia mappákat, és mitsodásokat 186. A' Tatárok minden szomszéd tartományokat jól ismérnek 187. A' tör. hadi sereg táborozásának mesterfegéről 188. Mitsoda hadi rendbe állittatnak a' viadalra készülő tör. hadi feregek? 189. Miért választották a' *lunata aciest*, az az, a' fél hóld forma hadi rendbe való állást? 190. A' tör. hadi sereg viaskodásának módjáról 191. Mellyet, ha meg-verettetik, meffze üzni nem tanátsos, és miért nem? 192. Miképpen szokott a' viadalra készülő tör. hadi sereg felosztatni, és mitsoda hadi rendbe állittatik? 193. A' tör. katonák sik mezőben inkább szeretnek viaskodni, mint hegyeken, és hegyek között, és miért? 194. A' *Jantsárok* és *Spahik* a' viaskodásban három impetusnál, az az, próbánál többet ritkán szoktak tenni 195. E' tzikkely a' historiákból példakkal erősitetik-meg 196. A' tör. hadi feregeknek és vezéreknek hadi fortélyairól 198.

Ez-is példákkal mutattatik-meg a' historiákból 200
201. A' tör. meg - vert hadi fereg hátralafáról,
202—203. Marsirozafának, táborozafának, tsata-
zafának, viaskodafának módja példák által világo-
sittatik-meg 204—205. *Sobiesky János* Lengyel
Király, miként verte-meg *Kara Mustafa* nagy Ve-
zért Béts városa alatt? 206. E' nagy Vezér fze-
rentsétlen ütközetének okai 207. A' *Pétervárad*
ütközetnek historiajából-is meg-mutattatik, miként
táborozzanak, tsatázzanak, viaskodjanak és hát-
rállyanak a' tör. hadakozó feregek 208—209. —
Melly ütközet meg-rostáltatik 210. *Montecuculi*
Ausztriai híres hadi Vezér, a' tör. hadi fereg tsa-
tázafának, viadalának és hátralafának módját le-
írja 211. És a' Törökök ellen hadakozó korma-
nyozó Vezéreknek hasznos tanátsot ad 212. —
A' tör. váraknak minemüfégeröl 216. Mitsoda
védelmező eszközökkel, és mennyi öriző katonák-
kal szokták a' várakat meg - rakni? 217. Melly
tzikkely a' historiákból példákkal mutattatik - meg
218—222. Miként szokták a' Török. az ellenfég
várakat ostromlani? 223. A' tör. fántz - ásó kato-
nákról, mina tsinálókról s. a. t. 223. A' tör. hadi
tábor mérőkről 224. Miként szokták magokat a'
várak ostromlásához készíteni? *ibid.* — 227. A'
tör. katonák az ellenfég várainak ostromlásában hü-
fégefek és fáradhatatlanok 228. E' tzikkely pél-
dák által világosittatik-meg 229—233. Mint szok-
ták a' tör. várakat óltalmazni? 234. Ez-is a' his-
toriákból mutattatik-meg *ibid.* — 241. A' tör.
hadi törvényekről 242. Mellyeknek kútfeje a'
Kóran, és a' despotismus *ibid.* — 244. Minden
nevezetesebb hadi törvényeik elő - fzamláltatnak,
és a' historiákból meg-világosittatnak 245—253.

Az én Osmanografiámnak e' summás le-irafából annak betsit vagy betstelenfégét akarki általláthattya, és hogy méltó e' azon kedveségre és figyelmetefségre, mellyre azt az egész magyar Publicum méltoztatta, meg-tilheti. Hogy az illy munkák olvasása nélkül fenki-is a' török nemzetet nem ismerheti, hajlandofagáról, erköltsiről, tselekedeteiről, más nemzetek 's nevezeteffen a' Keresztényekhez való indulattyáról itiletet nem tehet, és a' Török Birodalomnak, ministeriumnak, uralkodó Fejedelmeknek maximáit, nem értheti, tsalhatatlan igafság, ennekfelette az-is bizonyos, hogy e' szomszéd nép tulajdonfágát hazánkfiainak nagyobb része vagy tellyefséggel nem tutta, vagy a' mit tudott, azt-is a' tétovazó beszédü közönféges hirmondáfokból tanúlta. Valamit tehát én a' Török Birodalom polgári 's hadi állapottyáról, mind a' régibb, mind az újabb iráfokban fel-találtam, szorgalmatoffan ki-jegyzettem, meg-fontoltam, egymás ellenébe tettem, és a' mit az igafsággal meg-egyezőnek lenni tapasztaltam, meg-hagytam, és e' munkámban természetes és illendő rendel, 's a' mint lehetett, érthetöképpen elő-bezéltem, az irigyfégből és tudatlanfágból származott hireket pedig vagy el-mellöztem, vagy a' hol a' dolog világositása kívánta, elő hoztam ugyan, de annak hamisfágát fel-fedeztem, és áltatáfomat, a' történt dolgoknak könyvéből a' historiák-ból-is meg-mutattam.

E' munkámnak harmadik és utolsó részéből és darabjából, mellynek irafában, a' mint már fellyebb-is emlitettem, még most foglalatoskodom, mind azok, mellyeket e' két első darabban a' török nemzetről fel-jegyzettem, világofabban kifognak tettzeni, mivel abban nem tsak uralkodó Fejedelmeinkel való hadakozásainak, hanem tsak nem másfél száz esztendeig rajtunk tartó uralko-
da-

dafának , és hozzánk mutatott gonoflagának historiaját-is le fogom fefteni. Mellyre annyival kötelefebbnek tartom magamat, mivel magyar nyelvünkön e' dolog vagy még meg-nem iratott, vagy ha meg-iratott-is , az olly homályos, hogy abból az olvasóra keves hafzon háramlhat, én pedig annak le-irásat úgy igyekezem intézni, hogy valamiképpen egy részről femmi fzükséges dolgot el nem halgatok, úgy más részről a' homályofságot-is eltávoztatván, femmi rendü és nemü Erd. olvasónak unalmat ne szerezzek.

Eleinte úgy gondolkoztam, hogy azoknak, kik e' munkát meg - szerezni kívánnyák, azt a' közönféges pósta által meg - is küldheffem. De, minthogy egynehány tapasztalásomból tanultam, hogy az illy könyv vásárlás és adás mind a' vevőnek, mind az adónak terhére vagyon: ahhoz képest mind a' két Hazának nevezetesebb városiban kereftem és találtam-is olly Jóakarókat, kik nem tsak azt, hogy hozzájok számos Exemplarokat küldheffek, hanem hogy e' könyvet megszerezni akaró érdem. Publicumot jelenvaló tudósításomban hozzájok utasittsam, örömmel megengették, melly hozzám mutatott baráttságokat, az egész Haza füle hallattára köfzönöm. — Mind a' várasoknak, mind azon Jóakaróimnak, a' hova, és a' kikhez e' munkámat immár le - jnditottam, érdemes nevek az alfabetum fzerint ekként következnek:

Itt Bétsben Ts. és Kir. Könyv - nyomtató, és Könyv áros titt. Kurtzböck Jófes.

Budán Agens Szemere Ferentz.

Debretzenben Könyv-áros és kötő Imre János.

Kassán Norm. Oskola Professora Vályi András.

Ketskeméten Váras Notariussa Ladányi Gergely.

*Kolozvárt Ref. Collegium Typografiajának Pro-
vísora Török István.*

Lossontzon Ref. Pred. T. Karmán József.

Miskoltzon Profess. Komjathy Abrahám.

S. Patakon Prof. Szombati János.

Pesten Medic. Profess. Rátz Sámuel.

Rima Szombatban Ref. Pred. T. Szöke Ferentz.

*Szebenben R. Consistorium Pred. T. Benkő
Ferentz.*

N. Váradon Ref. Pred. Szaklányi Urak.

Nagy Györbe, Komáromba, Veszprimbe,
Pétsbe, sőt még más nevezetes helyekre-is fogok
számos Exemplarokat küldeni, mihelyest ottan-is
hasonló Jóakarókra találok, mellyet az Erd. Pub-
licumnak a' magyar Kurir által tudtára fogom
adni. — A' Könyveket, mellyek már ladákban
nálam állanak, e' jövő héten mindenüve le-indi-
tom.

A' melly Könyv-áros, és Könyv-kötő Urak
számos Exemplarokat akarnak vásárlani, magokat
egyenest nállam jelentsék, és leveleket hozzám
ekként utasítsák: *Abzugeben in der Josephstadt in
der langen Gasse Nro. 65.* Vagy deakul ekként:
Tradantur in urbe Josephina in longa platea Nro. 65.

Mint hogy a' múlt szent András hólnapi jelen-
tés után, az Erd. Olvasóknak könnyebbségére és
e' munkámnak világosabb értefére ehez egy föld-
mutató kártyát-is ragasztottam, ennek pedig el-
készítése, a' mint az azt értők jól tudják, sokba
került, azért-is e' két első darabot nem harmadfél,
hanem három forintokon adom. Az utolsó, és
harmadik darabnak, melly 30. nyomtatott ár us-
nál többre fog menni, és ahoz - is hasonló föld-
mutató kártya ragasztatni, ára két forint lészén,
mellyért ha az érdemes Vásárlók az említett Urak-

nál előre meg-fizetnek, és neveiket fel-jegyzetik, előttem kedves dolgot fognak tselekedni, és annak ki-nyomtatását fel-fegélleni, és sietetni, a' kik pedig az előre való fizetéstől irtódzanak, annak idejében-is meg-fizethetnek. Mihelyt e' harmadik darab kézzen leszen, az érd. Publicumot tudositani fogom. Utollyára, minthogy e' könyveknek mind két Hazába való le-küldetése és a' ládáknak, melyekben küldettetnek, tsináltatása nem kevés költségemben fog kerülni, azért-is kérettetik az érd. Publicum, hogy a' várasoknak meffzifegéhez képeft három forintnál egynéhány krajtzárokkal többet fizetni ne fajnállon. Itten-is azon árron megyen, és így kivánni nem lehet, hogy a' hol az Iró költsége fzaporodik, a' munka ottan-is hafonló árron adataffon. A' hol leg-több leszen, se fog 15. krajtzároknál fellyebb menni. Irtam Bétsben Böjt más havának 6-dik napján, 1789. efsztendőben.

DECSY SAMUEL
Filof. és Medic. Doctör.

KOCKASZÁM

300

BB

2556